

УДК 614.2:005

В.А. Огнєв, І.А. Чухно

Громадське здоров'я: змістовно-управлінський аспект

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Мета – проаналізувати сутність та зміст громадського здоров'я на основі вивчення існуючих світових підходів і норм права у нашій державі та визначити спектр основних суб'єктів системи громадського здоров'я в Україні.

Матеріали та методи – нормативно-правові документи в сфері громадського здоров'я, результати наукових досліджень, документи та інформація міжнародних організацій. Використані методи – наукової абстракції та логічного узагальнення.

Результати. Нормативні документи нашої держави у сфері громадського здоров'я спираються на його визначення, дане Світовою організацією охорони здоров'я – мистецтво та наука про запобігання захворюванням, подовження життя та промоцію здоров'я через організовані зусилля суспільства. На сьогодні в Україні розпочато формування правового поля та системи управління громадським здоров'ям, проте в цій сфері є значна кількість проблем та невирішених питань і вони потребують подальшого обґрунтування і розвитку.

Висновки. В Україні вже зроблені важливі кроки в напрямі формування та функціонування дієвої системи громадського здоров'я проте, слід відзначити, що наявні правові норми є занадто загальними та, по суті, є основою для формування дієвого механізму управління системою громадського здоров'я та системи громадського здоров'я в цілому. Потребують вирішення в першу чергу полягають питання взаємоузгодження систем охорони здоров'я та громадського здоров'я і відповідних державних політик, визначення чіткого переліку суб'єктів управління в цій сфері з визначенням їх повноважень та компетенцій, розробка механізмів залучення зацікавлених сторін.

Ключові слова: громадське здоров'я, управління системою охорони здоров'я, органи управління системою громадського здоров'я, міжсекторальна взаємодія.

Вступ

Питання забезпечення здоров'я населення є одним з найбільш важливих питань державної соціальної політики у всіх розвинутих країнах світу. Значна увага надається йому і у європейській та світовій практиці у сфері охорони здоров'я. Так, нова європейська політика щодо здоров'я вимагає критичного перегляду існуючих механізмів управління охороною здоров'я, удосконалення політики охорони здоров'я, розвитку структур громадського здоров'я, пріоритету надання медико-санітарної допомоги, впливу на провідні чинники ризику. Основи політики Здоров'я-2020 включають чотири пріоритетні напрямки стратегічних дій, серед яких слід виділити зміцнення систем охорони здоров'я, які мають бути орієнтованими на людину, потенціалу системи громадського здоров'я, готовності до надзвичайних ситуацій, епіднагляду та реагування, підвищення «міцності» місцевих громад та створення підтримуючого середовища [4, с. 9].

Значна увага на сьогодні приділяється цим питанням і в Україні. Система охорони здоров'я перебуває в активній фазі реформування, покладено початок формуванню нормативно-правового поля та управління у сфері громадського здоров'я.

Мета роботи – проаналізувати сутність та зміст громадського здоров'я на основі вивчення існуючих світових підходів і норм права у нашій державі та визначити спектр основних суб'єктів системи громадського здоров'я в Україні.

Матеріали та методи

В ході дослідження використовувались нормативно-правові документи в сфері громадського здоров'я, результати наукових досліджень, документи та інформація міжнародних організацій. Використані методи дослідження – наукової абстракції та логічного узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення

Існуючі на сьогодні в світі визначення та підходи до побудови системи громадського здоров'я базуються здебільшого на політиці і підходах Всесвітньої організації охорони здоров'я, що є ключовим гравцем та «законодавцем» розвитку у сфері охорони здоров'я і яка визначає громадське здоров'я як мистецтво та науку про запобігання захворюванням, подовження життя та промоцію здоров'я через організовані зусилля суспільства (Acheson, 1988; WHO) [5].

Відповідно до цього визначення до громадського здоров'я можна віднести весь комплекс заходів, що спрямовані на промоцію здоров'я, профілактичну медицину та, акцентуючи увагу на подовженні життя, дії спрямовані на забезпечення позитивного впливу всіх факторів, що впливають на здоров'я населення – спосіб життя, навколишнє середовище, біологічні фактори та система охорони здоров'я. При цьому, в управлінні громадським здоров'ям має бути задіяне все суспільство,

а отже необхідною є організація ефективної та дієвої міжсекторальної взаємодії (влади, бізнесу, громадськості).

На вказане визначення посилаються й українські нормотворці у Концепції розвитку системи громадського здоров'я [1]. Деталізуючи його, Концепція визначає систему громадського здоров'я як комплекс інструментів, процедур та заходів, що реалізуються державними та недержавними інституціями для зміцнення здоров'я населення, попередження захворювань, збільшення тривалості активного та працездатного віку і заохочення до здорового способу життя шляхом об'єднання зусиль усього суспільства [1].

Грунтуючись на загальноприйнятому визначенні громадського здоров'я А. Фал до головних його функцій відносить: визначення проблем та пріоритетів в сфері здоров'я; формулювання публічної (державної) політики для вирішення визначених проблем у сфері охорони здоров'я на місцевому та національному рівні; переконання, що все населення має доступ до належної та економічно ефективної медичної допомоги [6, с.10].

Аналіз засад формування системи громадського здоров'я, визначених у Концепції [1] свідчить про врахування як всіх складових змісту громадського здоров'я, так і його головних функцій, охоплюючи всі визначені сфери, що мають вплив на нього, та деталізуючи їх значення у вигляді відповідних принципів, серед яких право на здоров'я та охорону здоров'я, принципи цілісного підходу до здоров'я, досягнення справедливості щодо здоров'я, доказовості та економічної доцільності. На особливу увагу заслуговують принцип солідарності, що передбачає відповідальність територіальних громад, сімей та окремих осіб, а також залучення суб'єктів бізнесу та громадянського суспільства до формування умов та вирішення проблем у сфері громадського здоров'я, а також принцип пріоритетності збереження здоров'я населення в усіх напрямках діяльності державної влади, що має передбачати збільшення ролі провідного органу в сфері громадського здоров'я на розробку та реалізацію державних політик всіх інших сфер життєдіяльності суспільства.

Водночас, посилаючись на визначення поняття «системи охорони здоров'я», що затверджене Талліннською хартією у 2008 р. і говорить, що у політичних і інституційних межах кожної країни система охорони здоров'я – це сукупність усіх державних і приватних організацій, установ, структури ресурсів, призначення яких – покращувати, зберігати або відновлювати здоров'я людей, а також що системи охорони здоров'я передбачають надання як індивідуальних, так і громадських послуг, а також дії щодо забезпечення впливу на політику і діяльність інших секторів з метою приділення необхідної уваги соціальним, екологічним та економічним детермінантам здоров'я, Г. Слабкий зазначає, що система охорони здоров'я (очолювана міністерством охорони здоров'я) відіграє центральну роль в управлінні у сфері охорони громадського здоров'я та надання послуг громадської охорони здоров'я. Таким чином, охорона громадського здоров'я також безпосередньо стосується систем охорони

здоров'я, а ці системи, своєю чергою, можуть бути ефективні, тільки якщо мають у своєму складі потужний компонент, пов'язаний з послугами громадської охорони здоров'я [2, с. 24].

Відповідно до Концепції розвитку системи громадського здоров'я передбачається створення державної політики у сфері громадського здоров'я та визначення Міністерства охорони здоров'я центральним органом виконавчої влади в системі громадського здоров'я. Проте, дане міністерство вже є центральним органом виконавчої влади в системі охорони здоров'я і розробці та реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я. Зважаючи на взаємопов'язаність цих систем таке вирішення питання щодо визначення керівного органу є цілком виваженим та логічним. Проте, з огляду на це, потребує вирішення питання співвідношення цих систем та відповідних політик.

При визначенні системи громадського здоров'я як ключового аспекту ширшої системи охорони здоров'я [2, с. 24] логічно покласти функції з розробки та реалізації цієї політики на спеціальний орган (відповідно до Концепції вони покладені на Міністерство охорони здоров'я). Такий орган, підпорядкований Міністерству охорони здоров'я, вже створений та діє. Проте у Статуті Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України визначається, що він є санітарно-профілактичним закладом охорони здоров'я, головним завданням якого є діяльність у галузі охорони здоров'я, а саме здійснення епідемічного нагляду (спостереження), виконання повноважень щодо захисту населення від інфекційних хвороб та неінфекційних захворювань, лабораторній діяльності, біобезпеки, інфекційної безпеки донорської крові та/або її компонентів [3], що, на нашу думку, значно звужує розуміння змісту громадського здоров'я та викликає питання щодо того, а на кого ж буде покладено виконання інших функцій в цій сфері.

Отож, на сьогодні нормативно-правовими документами визначається, що основним керівним органом у сфері громадського здоров'я є Міністерство охорони здоров'я. Створений ним Центр громадського здоров'я, з одного боку визначається як санітарно-профілактичний заклад охорони здоров'я з доволі обмеженим колом функцій, з іншого – як координатор програм та проєктів у сфері громадського здоров'я. Окрім того, до суб'єктів систем охорони здоров'я відповідно до Концепції мають належати новостворені регіональні центри громадського здоров'я. Реалізація міжсекторальної взаємодії та залучення представників різних сфер суспільного життя має бути реалізована зокрема через створення Регіональних міжвідомчих колегіальних дорадчих органів з питань державного управління. При цьому основи їх діяльності та взаємодії ще не є визначеними.

Висновки

Проблеми підвищення рівня здоров'я населення, тривалості активного життя та очікуваної тривалості життя при народженні є надзвичайно важливим як для нашої країни так і для всього світу, що вимагає

удосконалення управління охороною здоров'я та формування та функціонування дієвої системи громадського здоров'я. В нашій державі вже зроблені важливі кроки в цьому напрямі проте, слід відзначити, що наявні правові норми є занадто загальними та, по суті, є основою для формування дієвого механізму управління системою громадського здоров'я та системи громадського здоров'я в цілому.

Перспективи подальших досліджень в першу чергу полягають у вирішенні питання взаємоузгодження

систем охорони здоров'я та громадського здоров'я і відповідних державних політик, для чого доцільним вбачається або чітке нормативне визначення превалювання однієї з них, або ж їх злиття, а також визначення чіткого переліку суб'єктів управління в цій сфері з визначенням їх повноважень та компетенції, а також відносин підпорядкування, розробка механізмів залучення зацікавлених сторін до розробки та реалізації як політики у сфері громадського здоров'я в цілому так і окремих програм та проєктів.

Література

1. *Концепція розвитку системи громадського здоров'я*, схвалена Розпорядженням КМУ від 30 листопада 2016 р. «1002-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249618799>. (Дата останнього звернення – 16.04.2018)
2. *Слабкий Г.О.* Система громадського здоров'я: бачення Всесвітньої організації охорони здоров'я. Основні оперативні функції громадського здоров'я та їх зміст / Г. О. Слабкий, В. І. Миронюк, Л. О. Качала // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – № 3. – С. 24-31.
3. *Статут державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України»*, затверджено Наказом МОН України від 20.03.2018 р. № 515. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://phc.org.ua/uploads/files/C%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%A6%D0%93%D0%97%202018.pdf> (Дата останнього звернення – 16.04.2018)
4. *Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік* / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – Київ, 2017. – 516 с.
5. *Public health services* / Web-site of World Health Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/public-health-services>. (Дата останнього звернення – 18.04.2018)
6. *Fal A.M.* Public health in Poland – does it fit? / Andrzej M. Fal // Матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю до Всесвітнього дня здоров'я 2018 р. (Київ, 05-06 квітня 2018 р.). – К., 2018. – С. 10-11.

Дата надходження рукопису до редакції: 09.04.2018 р.

**Общественное здоровье:
содержательно-управленческий аспект**

В.А. Огнев, И.А. Чухно

Харьковский национальный медицинский университет,
г. Харьков, Украина

Цель – проанализировать сущность и содержание общественного здоровья на основе изучения мировых подходов и норм права в нашем государстве и определить спектр основных субъектов системы общественного здоровья в Украине.

Материалы и методы – нормативно-правовые документы в сфере общественного здоровья, результаты научных исследований, документы и информация международных организаций. Использованные методы – научной абстракции и логического обобщения.

Результаты. Нормативные документы Украины в сфере общественного здоровья основываются на определении Всемирной организации здравоохранения – искусство и наука о предотвращении заболеваний, продлении жизни и продвижении здоровья через организованные усилия общества. На сегодня в Украине начато формирование правового поля и системы управления общественным здоровьем, однако в этой сфере есть множество проблем и нерешенных вопросов и они требуют дальнейшей разработки и развития.

Выводы. В Украине уже сделаны важные шаги в направлении формирования и функционирования эффективной системы общественного здоровья, однако, следует отметить, что имеющиеся правовые нормы являются слишком общими и, по сути, являются основой для формирования действенного механизма управления системой общественного здоровья и системы общественного здоровья в целом. В первую очередь требуют решения вопросы взаимосвязи систем здравоохранения и общественного здоровья и соответствующих государственных политик, определение четкого перечня субъектов управления в этой сфере с определением их полномочий и компетенции, разработка механизмов привлечения заинтересованных сторон.

Ключевые слова: общественное здоровье, управление системой здравоохранения, органы управления системой общественного здоровья, межсекторальное взаимодействие.

Public health: content-management aspect

V.A. Ohniev, I.A. Chukhno

Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine

Purpose – to analyze the essence and content of public health, based on the study of existing world-wide approaches and norms of law in our country, and to determine the range of key actors in the public health system in Ukraine.

Materials and methods – normative and legal documents in the field of public health, results of scientific research, documents and information of international organizations. Used research methods – scientific abstraction and logical generalization.

Results. The normative documents of our state in the sphere of public health are based on its definition, given by the World Health Organization – art and science on prevention of diseases, life extension and promotion of health through organized efforts of society. For today, the formation of a legal field and a system of public health management has begun in Ukraine, but there are a considerable number of problems and unresolved issues in this area and they need further substantiation and development.

Conclusions. Important steps in the formation and functioning of an effective public health system have already been made in our state, however, it should be noted, that the existing legal norms are too general and, in fact, are the basis for the formation of an effective mechanism for managing the public health system and the create a public health system in general. The first issues to be solved are the issues of mutual harmonization of health care and public health systems and relevant state policies, to determine of a clear list of management entities in this area with determine of their powers and competencies, and the development of mechanisms for involving stakeholders.

Key words: public health, management of healthcare system, government of public health, inter-sectoral interaction.

Відомості про авторів

Огнев Віктор Андрійович – д.мед.н., професор, завідувач кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Харківського національного медичного університету; просп. Науки, 4, м. Харків, 61022, Україна.

Чухно Інна Анатоліївна – к.держ.упр., доцент, доцент кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Харківського національного медичного університету; просп. Науки, 4, м. Харків, 61022, Україна.